

Viastr, -cestov

LUKÁŠ KOVANDA
PLANTA NATURALIS
JIŘÍ HAVEL — HORY
ZDENĚK DANĚK

1*22

Kryjeme
Vám
záda

ve všem,
co Vás
čeká.

na začátek

Stanislav Bernard
spolumajitel Rodinného pivovaru Bernard

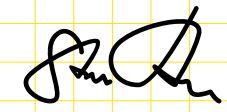
Vzpomínám si na porevoluční období, devadesátá léta, kdy u nás skutečně zavládla svoboda, svoboda názoru. Nikoho ani ne- napadlo, že by si mohl dovolit nějaký názor označit za konspirační nebo dezinformační jen proto, že se mu nehodí do jeho vidění světa. Dneska tu ale máme docela jinou atmosféru, kdy se právě toto začalo bohužel dít naprosto masivně.

Z internetu mizí blogy, mizí videa, ovliv- ňují nás sociální sítě, které mažou příspěvky, cenzurují je nebo skrytě omezují jejich dosah, blokují uživatele nebo dokonce ruší profily pod nesmyslným zvoláním „váš pří- spěvek odporuje zásadám komunity“. Vzni- cá velká spousta jakýchsi mládežnických cenzurních spolků, vesměs z daní placených neziskových organizací, které se samy našly v tom, že označují různé lidi za dezinformá- tory. Normou se stává autocenzura, kdy řada lidí „raději“ neříká, co si myslí.

K tomu se připočítává masivní nárůst byrokracie: zákonů, vyhlášek, předpisů, pra- videl, zásad a já nevím čeho ještě. Snažíme se dávat všechno do šablon, ale ztrácíme selský rozum a přestáváme si uvědomovat, že přece všechno do šablon nalajnovat nelze. Výsledek je takový, že se společnost stává příliš komplikovanou, odosobněnou, nelid- skou, umělou. Přestáváme spolu komuniko- vat, přestáváme to vůbec umět, nechápeme se, navzájem se oddalujeme... Přicházíme o kreativitu, o radost, ale hlavně, že máme pravidla, zásady, aplikace.

Proto chci říct: braňme si svobodu. Tu naši vnitřní nám nikdo vzít nemůže, to je jen naše rozhodnutí, ale braňme si i tu vnější, ve společnosti. Protože čím více je společ- nost svázaná byrokracií, nesmyslnou poli- tickou korektností a nesvobodou, tím méně životaschopná je. Zkusme na to nezapomín- nat, dokud ještě není úplně pozdě.

Držme se.

vlastní cestou 1²²

leden – únor – březen

redakce
Stanislav Bernard, Boris Dočekal,
Zdeněk Mikulášek, Markéta Navrátilová,
Aneta Slavíková
 design
Štěpán Malovec
 tisk
Indigoprint, s. r. o.
 vydavatel
Rodinný pivovar Bernard, a. s.

Vaše připomínky a náměty můžete zasílat na pivovar@bernard.cz
 Magazín Vlastní cestou je zaregistrován na Ministerstvu kultury ČR
 pod evidenčním číslem MK ČR E 14164.

obsah

04 – Lukáš Kovanda rozhovor	26 – Zdeňka Nikodémová & Bohumil Bradna rozhovor
10 – Herr Firkula & Herr Hoffmann povídka Markéty Pilátové	31 – O slušnosti fejton Borise Dočekala
14 – Jiří Havel – Hory fotoreportáž	32 – Dawson City: Chandra komiks (Jaromír 99 / J. Rudiš)
20 – Bernardova cena novinky z pivovaru	34 – Na skok do Polska reportáž
21 – Z pivovaru novinky z pivovaru	38 – Pseudogotický zámek ve Zruči Vysočina a okolí
22 – Zdeněk Daněk lahůdka ze světa umění	

foto na obálce > © Jiří Havel

Potřebujeme Free Deal

Lukáš Kovanda říká

Evropu je třeba znovu naroubovat na to, z čeho vyrostla

Nacházíme se uprostřed toho, čemu se říká „dokonalá bouře“?

Dozvuk pandemie v podobě tíživých ekonomických dopadů skutečně může takové podoby nabýt – tedy že se spojí více neblahých faktorů, které v krajním případě vytvoří až ekonomickou recesi, a to i v Česku. Dokonce zvláště v Česku, protože jsme ohroženi jakožto země vysoce závislá na zahraničním obchodu či automobilové výrobě.

Obnažil covid ekonomickou pravdu?

Podle mě ukázal zranitelnost globalizace. Třeba takzvaná just in time výroba, kdy se producenti po celém světě snaží minimalizovat zásoby a vyrábět podle aktuální poptávky, není připravená vzdorovat tak nenadálým a tak plošným úderům, jaké pandemie představuje. Zřejmě dojde k přehodnocení tohoto přístupu a ke zkracování mezinárodních dodavatelsko-odběratelských řetězců. Třeba že Italové nebudou vyrábět oděvy v Číně nebo v Bangladéši, ale v Albánii. Sice je to o něco dražší, ale výhodou je, že to máte přes moře. Rizika, která se zhmotňují v době pandemie, budou omezenější. Současný systém je velmi citlivý na drobné nedostatky, drobné šoky. To by mělo být jinak, měl by být daleko odolnější.

Můžete uvést konkrétní případ?

Třeba v tak často zmiňované oblasti čipové výroby nejde o nijak zvlášť sofistikované čipy. Problémem je, že se jejich výroba

soustředila na jednom místě, všechno se vozi z Tchaj-wanu, a když tam přijdou opatření typu lockdownů, poznamená to celý svět. Kdyby měla každá země svoji čipovou továrnu, riziko se rozptýlí. Třeba bude chvilku někde nedostatek, ale nepříjde totální ochromení autoprůmyslu v globálním měřítku.

Je to určitá lecke?

Někdo mluví o hyperglobalizaci, já za sebe říkám, že to byla spíš hurá globalizace. Vnímali jsme jen pozitiva, všechno bylo báječné a růžové; mysleli jsme si, že Čína bude na věky věků naše dílna, my si budeme užívat a oni za nás budou vyrábět. Místo toho všechno okopírovali a nyní jsou velice zdatnou konkurencí. Tato hurá forma z několika důvodů vymizí: jedním je geopolitická situace, která stále výrazněji nabývá rysů studené války. A pak je tu zmíněné poučení z pandemie: ano, funguje to, ale jen za dobrého počasí.

Co bude důsledkem nastíněných změn?

Že život nás všech bude po pandemii výrazně dražší. Pokud začnou lidé chtít vyšší mzdy, může být inflace trvalejší. Už proto, že v mnoha zemích, a v Česku specificky, potřebujeme osekávat pandemické dluhy a inflace vede k růstu úrokových sazeb, takže se prodražuje obsluha státního dluhu a zbývá méně peněz na veřejné výdaje, což může v příštích letech přivodit určité sociální otřesy. Aby toho nebylo málo, zelené

politiky mají podobný efekt jako zpomalení hurá globalizace: opět inflaci. Zelená energie je sice samozřejmě šetrnější, ale za tuto šetrnost platíme.

Přitom slyšíme: Kolotoč se rozeběhl, směr je pevně určen...

Nic není nutně vytesáno do kamene. Vezměte si slavný Pakt stability a růstu, což je jeden ze základů existence eurozóny: ohledně míry veřejného zadlužení byl porušen ve stovkách případů, i v Německu, a Evropská unie jede dál. Nevyzývám k porušování smluv, jen si neříkejme, že Green Deal je jednou provždy daný. To je nesmysl.

Takže?

Je třeba bojovat. Česká republika je vysoce průmyslově orientovaná země a už aktuální zdražování elektřiny a plynu ukazuje, že nejsme připraveni na tak rychlý nástup zelené energie. Zároveň je třeba dodat, že EU má na svědomí jen 8 procent globálních emisí – i kdybychom to za cenu totálního rozkladu naší ekonomiky stáhli dejme tomu na polovinu, stejně nemáme šanci zpomalit proces klimatických změn, natož ho zvrátit; už teď jsme příliš malý emitent. Čína má kolem 30 procent a staví nové uhelné elektrárny.

Co s tím?

Argument, že chudší země si neprošly obdobím velkého znečišťování a my po nich nemůžeme chtít, aby byly hned tak zelené jako my, je do určité míry platný. Ale na stranu druhou, jestliže na zásadní klimatický summit nepříjede čínský prezident, je to signál. Věřit Číně, že bude razantně snižovat emise, je velmi naivní. Hrozí vážné riziko, že my se budeme hodně omezovat, hodně si zdrazovat život, hodně si oslabovat ekonomiku, a Čína toho využije. Že bude posilovat svoji konkurenceschopnost a získávat bohatství na úkor Evropy. Že úspěšné budou čínské firmy a ty evropské budou chřádnout.

Proč to nevidíme?

Protože EU řídí v současné době lidi, kteří jsou povahy revolucionářské a rezignovali na evoluční vývoj. Určitě se všichni shodneme, že chceme žít zeleněji a dýchat čerstvý vzduch, ale pohodlí a komfort našich životů jsou stále velmi odvozeny od uhlíku. Určitě jde nějak nahradit, pokud to však budeme dělat příliš překotně, získáme možná udržitelnost environmentální, ale ztratíme udržitelnost sociální. K čemu nám to bude,

„Covid ukázal zranitelnost globalizace. Systém by měl být daleko odolnější.“

když budou lidé nešťastní, budou se bouřit, budou volit totální extremisty a polarizovat se daleko více než nyní, což povede k rozkladu celého společenského řádu Evropy? V tom já vidím srovnatelné riziko s environmentální hrozbou.

Co konkrétně může přijít?

Třeba uhlíková cla. Čínské zboží nebude splňovat kritéria, takže bude zatíženo clem. Tedy ocel, cement, oděvy i čipy – co to znamená? Že se vše prodraží pro konečného spotřebitele. Na horizontu je greenflation, zelená inflace. Může trvat řadu let, ne-li desetiletí, což výrazně oslabí naši kupní sílu a životní úroveň. Neříkám, že Evropa nemá nic dělat, ale pokud budeme v revolučním osekávání sami, stejně nemáme šanci uspět. Představte si pak frustraci lidí, až se budeme čtyřicet let omezovat, v Číně a v Indii budou stavět uhelné elektrárny a bohatnout a my se pak podíváme na data o klimatu a zjistíme, že se globálně nic nezměnilo.

Páchá Evropa ekonomickou sebevraždu?

Ta už podle mě probíhá. Že její podíl na globálním HDP klesá, to se při současném růstu Číny a Indie ještě dá čekat, ale problém je, že klesá výrazněji, než by musel. Ze žebříčků největších světových firem vypadávají ty evropské. Chanel, Louis Vuitton, Hermes, ty žijí z podstaty, neboť v nich bohatí Číňané dál vidí luxus. Ale nevzniká tu Google, Facebook, Tencent, Alibaba, které se během uplynulých dvaceti let dokázaly dostat na úplnou globální špičku. Zřejmě je v pozadí hlubší důvod: špatný ekonomický model celé Evropy, který si politici nejsou ochotni přiznat. V roce 2000 byla přijata Lisabonská strategie s cílem do roku 2010 dohnat a předehnat USA. To se absolutně nepovedlo a nůžky se naopak rozšířily. Plán skončil naprostým fiaskem.

Co děláme špatně?

Revolucionáři nehledí na data, mají svoji vizi zeleného a zároveň sociálně soudržného

kontinentu s obrovským přerozdělováním, všechno chtějí řešit dotacemi. To nám nedá konkurenceschopnost, ale to nechtějí vidět, mají ideologii a té se nepustí. To je tunelové vidění.

Je to celé antitržní? Socialistické? Či dokonce jakýsi revival RVHP?

Lze určitě najít společné rysy, minimálně v důrazu na plánování, kdy místo pětiletok máme sedmiletky. Jen bych tomu ještě pořádkem říkal socialismus s tržními prvky, což ten z RVHP nebyl. Zároveň třeba emisní povolenky už jsou jen hra na trh uvnitř socialistických mantinelů.

Jak to myslíte?

Když Evropská komise část povolenek z trhu stáhne, spekulanti to vidí. Třeba banky a fondy, které přitom povolenky vůbec nepotřebují! To je přece absurdní: povolenky měly být určeny pro velké znečišťovatele typu uhelných elektráren, tepláren, cementáren,

místo toho se do nich investuje a spekuluje se na jejich vyšší cenu v budoucnu. To mi přijde ulítlé. Takový zásah Evropské komise trh ničí, znásilňuje. Přestává to být trh v pravém slova smyslu, ale oblast, v níž je předmětem spekulací člověk – ten bude nakonec platit drahou elektřinu, která je drahá proto, že jsou drahé povolenky, které jsou drahé proto, že na ně banky spekulují a mají z toho své zisky. Ty ovšem dělí mezi své akcionáře a nikoli mezi lidi, kteří platí dražší elektřinu.

Co takzvané zelené bankovníctví?

I to je obrovská deformace. Centrální banka tak nepečuje pouze o cenovou stabilitu, případně o zaměstnanost jako v USA, ale také o to, aby peníze šly zeleným firmám

na zelené technologie. Kdo ale určí, jakým firmám? Takhle přece lidský progres nefunguje. Vždycky to bylo o volné soutěži invencí, vynálezů, nápadů. Nejlépe uspěly společnosti, kde nikdo nic nelajnoval, nedirigoval. Tam se tvořilo bohatství. Ano, mělo to své výkyvy, kolísání a bubliny, celkově to ale bylo společensky nesmírně přínosné. Dodnes tyto plody konzumujeme a jsme za to rádi.

Protože trh, to jsme my všichni?

Přesně tak. Rozhodují stovky tisíc, miliony lidí. Pokud levice říká, že je trh živelný a bezcenný, tak trh není příšera, co se odněkud vynořuje. Hlasujeme platební kartou kdykoli, kdy si koupíme rohlík nebo mobilní telefon, jedeme taxíkem nebo jdeme do kina.

A teď bude centrální banka říkat, že tohle si koupit nemůžu, protože to není dost zelené? Ale třeba je to jen další omyl.

Jak to myslíte?

Víme, že v důsledku Kjótského protokolu z roku 1997 přišla obrovská sázka na dieselové motory, ale ukázalo se, že tato sázka vlastně emise skleníkových plynů zhoršuje. Teď se přešlo na vzývání elektromobility. Co když za pár let zase zjistíme, že to celkově není o nic šetrnější než modernizované spalovací motory? Jenže i pokud taková studie vyjde, budeme už v tom dotačně natolik zabetonováni, že setrvačností pojedeme další roky stejným směrem, přestože by se na nesešňovaném trhu třeba mezitím objevily další alternativy.

„Evropě možná přílišná unifikace škodí.“

Lukáš Kovanda

(*1980)

Jeden z nejvýraznějších a mediálně nejviditelnějších českých ekonomů. Momentálně je hlavním ekonomem Trinity Bank a členem Národní ekonomické rady vlády, přednáší na Vysoké škole ekonomické, napsal několik knih včetně sborníků rozhovorů s laureáty Nobelovy ceny za ekonomii. Rodilý Pražan ve volném čase rád běhá – a nejen po okolí svého domovského Vyšehradu, úspěšně má za sebou i maraton v New Yorku.

Co byste tedy řekl lidem u ekonomického kormidla, pokud by vám naslouchali?

Začal bych číslu a jasně ukázel: Evropa na tom není dobře. Kdysi jsem objížděl svět a dělal rozhovory s laureáty Nobelovy ceny za ekonomii a Edmund Phelps mi říkal: Nepamatuju si, kdy Evropa přišla po druhé světové válce s nějakou inovací. Co si o nás myslí v Číně? Že Evropa je skanzen, domov důchodců, pro ně to ani není pořádně kontinent. Čínské mapy mají veprostřed Čínu, pak velký Pacifik a USA. Evropa je na konci západní části mapy spíš jako takový výběžek Euroasijského kontinentu. Tato Evropa pro ně má hodnotu historickou, jsou to kabelky Hermès, zámky na Loiře, Karlův most, sklo. Ale nic, před čím by měli respekt, jaký pořád mají před Silicon Valley – tam vidí technologickou sílu. Mají pocit, že jsou dál, že nám utekli. Ano, využili a často zneužili naše nápady, ale teď nás k dalšímu rozvoji nepotřebují. V Bruselu panuje tunelové vidění, že jsme nadále lídři a že budeme vzorem pro ostatní i v ozeleňování, jenže my ostatní nezajímáme. Pojedou si svým vlastním tempem.

Co s tím?

Dodal bych, že se Evropa opírá o špatný ekonomický model. Za mě je tam velký důraz

na sociální přerozdělování, přeregulovanost, administrativní zátěž, předluženost, neblaze se projevuje přestárlost, což je věc neekonomická, ale s ekonomickými dopady. S tímhle se musí něco dělat. Změnit ekonomiku od základů. Evropa se musí znovu naučit to, na čem vyrostla. Kde jsou vynálezci 19. století, kde jsou bratři Lumièrové a další, díky nimž mělo relativně malé území globální sílu? Evropa byla invenční a nápaditá. Jeden německý profesor mi řekl velmi zajímavou tezi: že Evropě možná přílišná unifikace škodí, že třeba historické rozdrobení Německa na malá knížectví vedlo k velké konkurenci. On uváděl příklad z pole vážné hudby.

Každý dvůr chtěl mít svého skladatele?

Ano! A proto tam vznikala nejlepší umělecká díla. Zato na sjednocených územích bez konkurenčního tlaku takové skvosty nevznikly. A to se dá převést i do oblasti ekonomické, speciálně v Evropě, která nikdy jednotná nebyla. Čína byla vždy centralizovaná se svými staletými dynastiemi, Amerika má zase multikulturní koncept, vznikla přirozeně zezdola a určitou vitálnost si udržuje, zato Evropa ji ztrácí. Model je třeba změnit. Nemyslím nějak seshora, spíše uvolnit podmínky tak, aby si Evropa našla cestu ke kořenům. Abychom ji zase naroubovali na to, z čeho vyrostla.

Jak to udělat? Vyhazovat úředníky? Přidat peníze školství?

To je celá řada kroků, ale musí za tím být hlavně určitá filozofie. Green Deal je agenda, soubor politik, které sahají do všech končin, od bankovníctví přes výrobu a potravinářství po architekturu. Já bych pro Evropu udělal Free Deal. Učinil bych vše svobodnější – ona tedy také se svobodou přichází odpovědnost, lidé by jí část museli převzít, a to se řadě z nich nechce. V tom by to bylo problematické.

Co když vám někdo namítá: Jste pravičák, libertarián, nelida?

Ano, s odpovědností, o které hovořím, přichází i to, že jistot může být méně. Ale nikdo přece nehovoří o nutnosti návratu k dickensovskému kapitalismu. Určitá elementární sociální síť je výdobytkem evropské cesty, v Číně ji nemají, v USA je zase rozvrácené veřejné zdravotnictví, to české nám Američané mohou závidět. Nevnášel bych do toho ideologický pohled a upřednostňoval bych prizma toho, že nám záleží na invenci, na nápadech. Jsme už fakt hodně v socialismu s tržními prvky a kdybychom to přetvořili na tržní ekonomiku se socialistickými prvky, bude to výrazný posun k lepšímu.

MARKÉTA PILÁTOVÁ

Herr Firkula & Herr Hoffmann

Zahlédl jsem ho u vchodu. Pamatoval jsem si ho. Jak jen si můžete pamatovat někoho, kdo vás mohl zničit. Herr Hoffmann. Ingenieur Herr Hoffmann. Za války k nám do fabriky jezdil na kontroly. Naposled na Vánoce. Bylo hodně sněhu. Toho předvánočního sněhu, který roztaje těsně před Štědrým dnem. Ale ještě to byl čerstvý prašan, na kterém byly vidět stopy toho neblahého Ježíška, který nám mohl přinést akorát tak oprátku. Jezdil vždycky před svátky. A od té doby mám kolem Štedrého dne vždycky žaludeční potíže. Kontroloval každý detail výroby, aby nedocházelo k sabotážím. Čmuchar jako pes a funěl u toho jako prase. Když se skláněl ke strojům, vytahoval si tajně brýle. Brýle – ty považovali náckové za buržoazní slabošství. V koncentráku se za brýle chodilo rovnou do plynu. Hoffmann vypadal jako brunátný hospodský, ale byl to machr přes jemnou strojní mechaniku. Ale i my jsme byli machři. Nikdy na to nepřišel.

„Herr Hoffmann?“ řekl jsem a poklepal mu na rameno. Byl mnohem vypasenější než za války. „Ja,“ řekl a zafuněl překvapením. Taky mě okamžitě poznal. Musel jsem se změnit, ale asi podobným způsobem jako on. Stejně jako on jsem nabral kila, ale já ta svoje cestou sem za moře poztrácel a celý jsem se seschl jako stará slíva.

„Herr Firkula?“ řekl jakoby pro jistotu. A pak česky: „Pivo?“

„No budiž, Herr Hoffmann, ale tadyto se nedá pít,“ povzdchl jsem si. Jsou Vánoce a on si vzal dovolenou. Přišel prý chodit po horách. Tak to se mi nechtělo věřit. Je sice sezóna, na Vánoce jsou hory nejpřístupnější a v jezerech se dá koupat, protože dokonce i v Patagonii je vedro, ale stejně, vážně tenhle čunfk přijel lézt na ledovce?

Já sem do dřevěné boudy, co si říká bar a nalévá se tady patagonská břečka, co si říká pivo, chodím ob den, mám to za rohem. Když jsem po osmačtyřicátém zdrhal, ani ve snu mě nenapadlo, že se tenhle nácek dostane na falešný pas do Argentiny a bude si spokojeně užívat svého technického nadání v nadnárodní firmě. Ale já jsem se taky neměl špatně. Dobrý strojař se uchytí vždycky a všude. Někdo by si mohl myslet, že jsem měl chuť vytáhnout pistoli a střílet ho rovnou do čela. Za všechn ten strach, co nám každé válečné Vánoce naděloval. Jenže já jsem měl dobrý pocit. Že jsme s ním vyjebali. A měl jsem pravdu. Protože netrvalo ani jednu sklenici piva, aby se mě nezeptal. Zase česky. Pocházel z Liberce a česky uměl skoro stejně jako německy.

„Jak jste to tenkrát dělali?“

Po těle se mi rozlil takový příjemný, sladký sirup.

„Nejdřív se vás na něco zeptám já.“

„Na ja, bitte, prosím,“ řekl galantně.

„Co byste dělal, kdybyste na to přišel? Poslal byste mě na šibenici? Mě a dalších dvě stě lidí, co se mnou dělali?“ pokračoval jsem pomalu.

„Kdo říká, že jsem na to nepřišel?!“ řekl taky pomalu.

„Nepřišel!“ rozčílil jsem se.

„Ptám se, protože si to chci ověřit. Ne proto, že to nevím.“ řekl ještě pomaleji.

„Tak schválně!“ vyzval jsem ho.

A vůbec jsem mu nevěřil. Nechtěl jsem si připustit, že by nás mohl zachránit. Že jsme s ním nakonec nevyjebali.

Vyráběli jsme tenkrát součástky do vrtulí německých bojových letadel. A nekontroloval nás jenom Ingenieur Hoffmann. Ale z něho jsem měl největší vítr. On jediný představoval skutečné nebezpečí. Ti ostatní byli sice taky inženýři, ale neměli žádnou představivost.

Herr Hoffmann ji měl. Viděl jsem návrhy jeho patentů. Před válkou i po válce.

„Bylo to geniální. Klobouk dolů, Herr Firkula. Zasloužil jste si žít ne jeden, ale dalších sto dlouhých životů. Nemohl bych vás udat, to by jaksi utrpěla má profesionální čest. A jsem rád, že vám to mohu říci,“ řekl obřadně. „A pokud si to ověřím, že jsem měl pravdu, tak... Tak to budeme moci zase použít. No není to krása?“ rozplýval se a pak pokračoval.

„Budeme moci použít? Proč to množné číslo?“ utnul jsem ho.

„Nedostanete zaplacen jako tenkrát, ale znova ten váš nápad poškodí... jak bych to tak řekl... poškodí to zase zlé lidi. Navíc to ani k ničemu jinému není, nemám pravdu?“

Takže to nebyla náhoda. On tady na mě čekal. No to snad ne!

„Víte, Herr Firkula, já jsem nebyl nacista. Musel jsem do strany, ale proto, abych zachránil svou nemocnou matku. Jinak bych byl dávno v Latinské Americe jako má žena. Víte, ona byla německá Židovka, oba jsme z Liberce, na ja, ale ještě před válkou jsme se naoko rozvedli a ona odjela, já zůstal s maminkou, protože ta by cestu nevydržela. I kvůli tomu jsem byl ve straně, měl jsem strach v ní nebýt. Jako tolik lidí. Já vím, že mě to neomlouvá, samozřejmě, že mě to neomlouvá. To se omluvit nedá. Ale zase jsem mohl škodit a zachránit i spoustu lidí. Kolik lidí s vámi dělalo, Herr Firkula?“

„Sto osmdesát tři,“ hlesl jsem.

„No vidíte, třeba mi bůh odpustí, když jsem zachránil tolik lidí, no ne?“

Pořád jsem mu ale nevěřil. Jestli si to chce ověřit, tak na to třeba nepřišel doopravdy. Proč by si to jinak ověřoval. No ne? Jako by mi četl myšlenky.

„Já si to chci ověřit, protože na tom zase závisí pár lidí a nemůžu

udělat chybu, jako jste ji tenkrát nemohl udělat vy, Herr Firkula.“

V baru se setmělo, poslední hosté odcházeli, vánoční žárovíčky na absurdním stromku před boudou v tomhle vánočním létě blikaly. Seděli jsme tam pak už jenom my dva. Trosečníci z dávných bouří, kteří pořád ještě nedorazili do přístavu a už do něj nikdy nedorazí. „Jak se vám tady líbí? V Argentině?“ Běžná otázka, která, pokud jste turista, očekává rychlé a nadšené kývnutí hlavou.

„Na ja, Herr Firkula, doma je jenom jednou, nicht wahr?“ Kývl jsem, přestože jsem si to nemyslel.

„A co vám tady chybí?“ zeptal jsem se.

„Hory.“

„Tady v Patagonii vám chybí hory?“ užasl jsem.

„Chybí mi, jak voněly. Ty naše hory. Tady nic nevoní. Araukárie mi přijdou jak z vosku. Jak umělé. Ale já si nechci stěžovat, protože však víte, čím víc si člověk stěžuje, tím víc je to una mierda.“ Použil to slovo s gustem, mohl říct Scheisse, ale španělská mierda v sobě má

jistou elegantní lehkost. I z jeho úst rychle sklouzla a zahřmelo v ní německé r.

„Vám nechybí nic?“

„Pivo. A ženský. Ty naše ženky. Tady to je všechno jinak, s ženskýma.“

„Pivo, na ja. Pivo tady stojí za pendrek, to máte pravdu. Ale ženský? To mi tady přijde lepší. Ono, já jsem byl dlouho ženatý člověk, ale po válce jsme s manželkou jaksi už nemohli najít, jak se to řekne? Společný špagát.“

„Společnou nit.“

„Ja, danke, ja richtig, nit. Ale víte, tady ty ženy, ony jsou jaksi vřelejší, nebo alespoň dobře tančí.“

„Netancujou líp než u nás, to bych si vyprosil!“ Tyhle emigrantské řeči s námi byly, abychom se měli čeho chytit. Jako trámy ztrouchnivělého dřeva, kterého se chytáme a kousek na něm plaveme, ale proud nás stejně unáší a nevíme kam. A i tyhle Vánoce jako všechny ty válečné Vánoce jsem byl sám jako kůl v plotě. Tenkrát schválně. Nechtěl jsem riskovat, že bych nějakou ženskou nebo nedej bože i děcko zatáhl do svých odbojářských záležitostí. Kdo ví, co by

ze mě pak vymlátíli na gestapu, kdyby tady tenhle panák na něco přišel.

„A vy jste pořád sám, Herr Firkuka?“

Jak ví, že jsem byl sám?

„Mám dojem, že jste byl vždycky sám, vidíte? Jste takový ten vlk samotář. To se pozná.“

„Podle čeho?“

„Třeba podle toho, jak špatně máte vyžehlenou košili a jak jste ji mival špatně vyžehlenou i tenkrát,“ pousmál se, ten vždycky vzorně nažehlený nácek. Ale mě už dávno přestalo trápit, že jsem nikdy nenašel nikoho na žehlení košil ani na nic jiného, co by dva spolu mohli dělat. Od války jsem už nikdy nedokázal vedle sebe nikoho snést. V Argentině byla spousta, jak to řekl Hoffmann, vřelých žen. Jenže já jsem s nimi jenom rád tancoval a spal. A tahle země byla příliš ohromná, příliš plná tékavé ohromnosti a já neměl čas na to, abych ji s někým sdílel. Byl jsem pořád v pohybu, snažil jsem se nikde nezastavit, projel jsem tuhle zemi, projel jsem taky Chile a celou Latinskou Ameriku. Měl jsem staré auto, někdy jsem jel pampou

nazdařbůh na koni, někdy jsem chodil pěšky jako tady v Patagonii. Hlavně se nikde neusazovat. Žil jsem z patentů a zlepšováků, za které mi dobře zaplatili a já jsem se pak mohl zdechnout a nikdo po mně nic nechtěl. O lidi, jako jsem já, se totiž nezajímají jen dobře platící továrníci. O nás se vždycky zajímali hlavně parchanti v uniformách, co sice taky dobře platili, ale nesnášeli konkurenci. Vlastně se to pořád opakovalo, už od dob stavitelů katedrál, nikdo nechtěl, abyste postavili katedrálu taky sousedovi. Tak vás radši většinou pro jistotu odkráglovali, nebo vám přinejlepším vypíchlí oči jak mistru Hanušovi. Teď se mi ale odboj hodil. Dával jsem si fakt bacha a docela mě vytočilo, že jsem tady narazil zrovna na Hoffmanna. Ale moje chyba, neměl jsem se nechat unést vánoční náladou a klepat mu na rameno hned, jak jsem ho zmerčil. Dobře mi tak. Jenže jako bych věděl, že i kdybych se otočil a dělal, že jsem ho neviděl, nebylo by mi to nic platný.

„Co děláte na Vánoce?“

„Piju teplý pivo. V tomhle baru, v prdeli světa. Pak si upeču na zahradě maso a budu pozorovat Jižní kříž.“

A vlastně to bylo stejné jako všechny válečné Vánoce, jako všechny Vánoce. Co na tom, že je vedro a na Štědrý večer se nejí kapr. Ten pocit, že v tohle čase mi vždycky někdo dutou jehlou probodne srdce a vytáhne z něj všechnu nostalgii, všechen smutek, který tam ani nikdy nebyl, protože Vánoce jsou od toho, aby se lidi sami nad sebou dojíмали, buď na tím, že jsou šťastní a spokojení v rodinném kruhu, nebo nad tím, že jsou sami a nikoho nemají. Vánoce jsem vždycky považoval za hroznou sentimentální prostituci. A nebyl jsem věřící člověk, za války člověk ztratil o boha zájem.

Měl jsem toho ale dost. Šel jsem se vymočít před bar. Bouda byla obrostlá záhonem zdívočelých hortenzií, které léta nikdo nestříhal. A před ní stála araukárie, na kterou navěsili žárovíčky na počest Vánoc, které tady mají absurdní nádech okopírovaného kýče. V dálce zaštekal pes. V dálce vždycky štěká nějaký pes. Nich wahr, Herr Hoffmann? Vrátil jsem se dovnitř a přál jsem si, aby tam už nebyl. Aby tam nesesedl za dřevěným stolem, aby se mu třeba zabodla tříska do té jeho tlusté zadnice a on vypadl a já o něm už nikdy neslyšel. Abych pak v klidu mohl

na kamnech opékat araukáriová semena, ty nechutné, žluklé plody místního skalnatého pralesa. Tohle byl už léta můj vánoční rituál. Vonělo to trochu, jako když babička páčila františky, jako kadidlo v kostele. Představoval jsem si, jak vypadnu a doma si namelu kávu, kterou tady mají stokrát lepší než pivo. Tu kávu si naleju horkou. Ale když jsem vešel dovnitř, Hoffmann tam trůnil jako vypasený kapr v kádi. Jako by zase patřil k Vánocům a mohl se v nich roztahovat tak, až se mi znova stáhne žaludek.

„Jak asi víte, Herr Firkula, tady se to taky všechno změnilo. Zavolali si mě. Vojenská junta, jako německého leteckého inženýra s nacistickou, ehm, minulostí, kterému dali milostivě pas. Byla to jen otázka času, kdy budou chtít protisluzbu. Vám taky dali pas, později než mně, ale taky jste utíkal, před komunisty, ale to je dnes prašť jako uhoď. Všechno je to jedna chamraď. A všechno se to opakuje. Co nadělám, že? Víte, pořádají teď takové lety, shazují lidi dolů, do moře. Nemůžu to zastavit, ale můžu to alespoň trochu pokazit. Jako vy tenkrát. Je to naše jediná šance, abychom se necítili jako ti hrdinové toho vašeho nebo i našeho

spisovatele, toho Kafky. Náš mozek je jediný, co máme. Proti těm, co se vždycky objeví. Co nás vždycky všude vyčmuchtají, ať zalezeme, kam chceme. Nemůžeme se jim postavit s klackem v ruce, ale něco přeci jen udělat můžeme. Nicht wahr?“

Instinktivně jsem se porozhlédl. V baru nikdo nebyl, ale staré, dávno pod zem zakopané instinkty se okamžitě vrátily. Je to past? Jak mě vůbec našel? Tady, na konci světa?

„Jak jste mě tady našel?“

Povzdechl si.

„Najít vás bylo těžké. Nestačilo zajít na patentový úřad v Buenos Aires. Víte, všechno má ale nějaké vzorce. Nestačí je jenom měnit. Musíte je úplně vymazat – a to jste neudělal úplně dokonale.“

Netušil jsem, o čem to mluví, ale měl pravdu. Dávno jsem si nedával pozor. Měl jsem pocit, že sem, tak daleko od všeho, za ledovými fjordy, do tohoto baru, kam chodí jen dřevorubci, nikdo nikdy ani nepáchne. Zasekl jsem se tady moc dlouho. Ty časy ticha. To příměří, co jsem uzavřel sám se sebou. Všechno to kličkování. Všechny ty příliš složité cesty a všichni ti mrtví, které jsem kdysi znal. Jako bych si oddechl. Ten oddech byl výkřik jako každoroční vánoční němý výkřik, když jsem ho uviděl v továrně a představil jsem si, že na to přijde a namísto štědrovečerní večeře bude gestapo zatýkat celou továrnu. A při každé jeho kontrole to ale nemělo s odbojem nic společného. Bylo to mezi ním a mnou. Mezi našimi dvěma mozky. Byla to naše soukromá šachová partie, které nikdo jiný nerozuměl. Věděl to? Nevěděl? Celou válku mi to vrtalo hlavou a celou válku jsem nevěděl. A chtěl jsem to vědět. Jistěže jsem chtěl vědět, kdo z nás dvou vyhrál. Zdálo se, že já, ale kdo ví, co byl vlastně Herr Hoffmann zač? Notabene když je ten chlap teď tady.

„Jste tady pěkně zašitý, Herr Firkula. Moc pěkně. Ale ještě jednou, třeba na oplátku, byste mohl z té vaší nory trochu popolézt, co vy na to?“

„Co když na to tentokrát přijdou?“

Doba se změnila. Vrtule se změnilý. Neodpověděl. Vytáhl z kapsy kabátu kladívko. Bylo navlas stejné jako tenkrát. Tahle naše malá kladívka, tyhle naše malé, atomové bomby, které posílaly německá letadla k zemi. Hoffmann si vychutnal moje překvapení. Takže na to doopravdy přišel. Bylo mi, jako bych prohrál válku.

„Ukážete mi to sám, bitte? Čekám na to tak dlouho. Nenašel bych vás, kdybych nepodal patent i tady v Argentině.“

Ambice má člověk pořád, nicht wahr? Byl jste v podobné sekci jako já. Té letecké. A tak jsem si řekl, že si to ověřím. Nebo, vlastně to nepotřebuju. Vlastně je to jen záminka. Chtěl jsem vás vidět. Složit vám poklonu. Tady v té zemi, o které jsem si myslel, že tady bude klid. A on není. Nikde nikdy žádný klid. Víte, možná že naše nadání je vykoupené ztrátou toho klidu. Lidi bez fantazie, lidi, co nikdy nic nevymýšlí, s ničím si nezahrávají, nic nezkoumají, mají svatý pokoj. Měnili byste, Herr Firkula?“

„Jak to myslíte?“

„Dal byste klid za váš talent?“ Po klidu jsem asi netoužil. Upřímně řečeno se mi tady ten patagonský klid v lesích pod ledovci pěkně zajídal. A Hoffmann to o mně věděl. Uměl odhadnout nejen závady na letadlech, ale zjevně i na lidech. Z války jsem si pamatoval hlavně neustálé mravenčení v zádech. Zesilovalo, když zesilovalo nebezpečí. Čekal jsem na něj. Nemohl jsem se ho nabažit. V každé vteřině smrtelného nebezpečí, když se tenhle brunátný páprda v uniformě promenádoval po fabrice a jeho podrážky zaneřáděné předvánoční sněhovou břechkou vrzaly, se ve mně tohle mravenčení roztahovalo. A já jsem měl pocit, že žiju na doraz, stovky životů najednou a že můžu klidně umřít. V odboji jsem nebyl proto, že bych chtěl kdoví jak pomáhat vlasti. Ale když jsem to mravenčení na první tajné schůzce ochutnal, nemohl jsem bez něj vydržet.

„Tak dobře, Herr Hoffmann.“ Vzal jsem do ruky malé kladívko. Bylo z naší fabriky.

„Je to vaše, na ja, měl jsem pocit, že si jedno musím schovat. Nevěděl jsem, jestli by nějaké jiné bylo stejně dobře vyvážené.“ Zase, jako by mi četl myšlenky.

Mravenčení mi přešlo do rukou. Herr Hoffmann mi podal plechový popelník.

„Bitte...“ pobídl mě.

Třikrát, v tolikrát opakovaném rytmu jsem do něj klepl. Ťuk... ťuk. A zlehounka... ťuk, pak jedno rázné ťuk. To poslední. To, co poslalo k zemi tolik letadel. Po jisté době. V tom byla krása onoho posledního, rázného ťuk. Plech se neznatelně vybouřil, protože nestačila jen ta tři jemná ťuk, ale to poslední, čtvrté způsobilozneznatelné vybouření plechu a vrtule se postupem času začala poškozovat. Sabotáž se nedala dokázat. Závady se začaly projevovat až po čase a v nepravidelných intervalech. Nikdo, kromě Hoffmanna, neměl podezření, že závada vzniká u nás ve fabrice, kde se nedělaly žádné složité technické procedury. Byli jsme jen obyčejná montovna, kde se nic nedalo zkazit.

Hoffmann při posledním ťuk rázně mlaskl. Zamnul si ruce, až klouby zapraskaly. Schoval kladívko do kapsy drahého manšestrového saka.

„Já teď půjdu, Herr Firkula, a nikdy jsme se neviděli. Nikdy jsem vás neviděl a neznám vás. Ale kdo ví, v jaké válce se zase potkáme, nicht wahr?“

Díval jsem se, jak odchází. A s ním celý můj život tam za mořem. Všechno, co jsem znal, všechno, čeho jsem se bál a co jsem potřeboval. Roky po válce, kdy jsem se snažil splynout s pampou a šedými vlnami chladného oceánu, byly jakž takž snesitelné, bylo v nich jemné mravenčení. Ale teď v tomhle ráji, kde se pod ledovými očima jezer rozprostírá klid samoty a poruší ho jen občas kroužení kondora a šustění jako křídél při přistání, které připomíná jemný hukot letadla... „Počkejte!“ zastavil jsem ho ve dveřích a vzal jsem si z věšáku kabát.

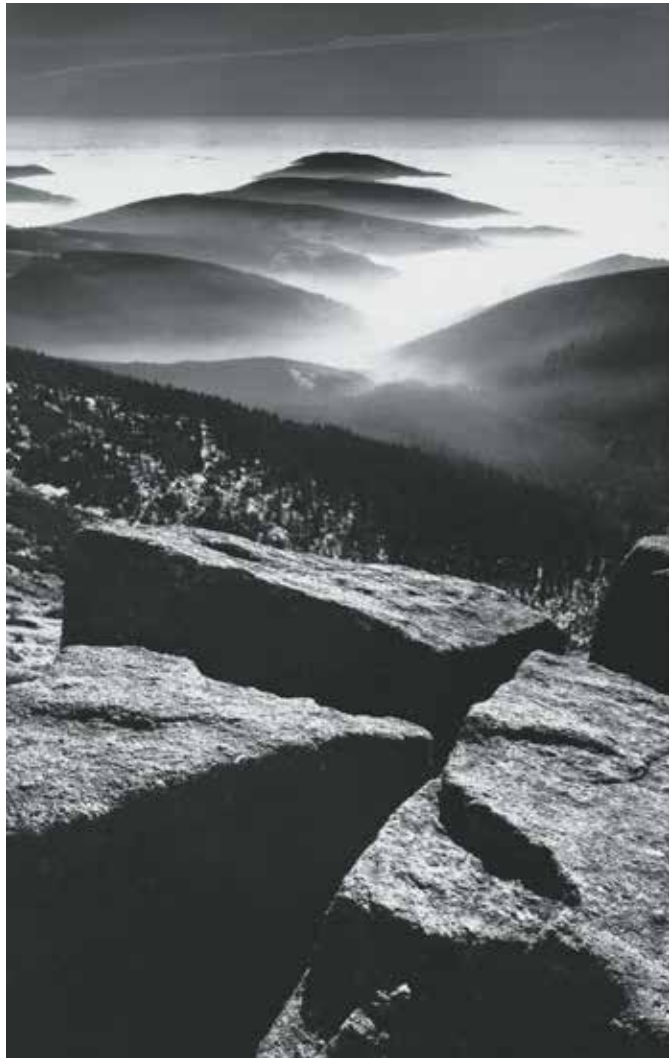
HORY

Být romantikem znamená dát všednímu
vyšší smysl, známému důstojnost
neznámého, konečnu lesk nekonečna.

Novalis

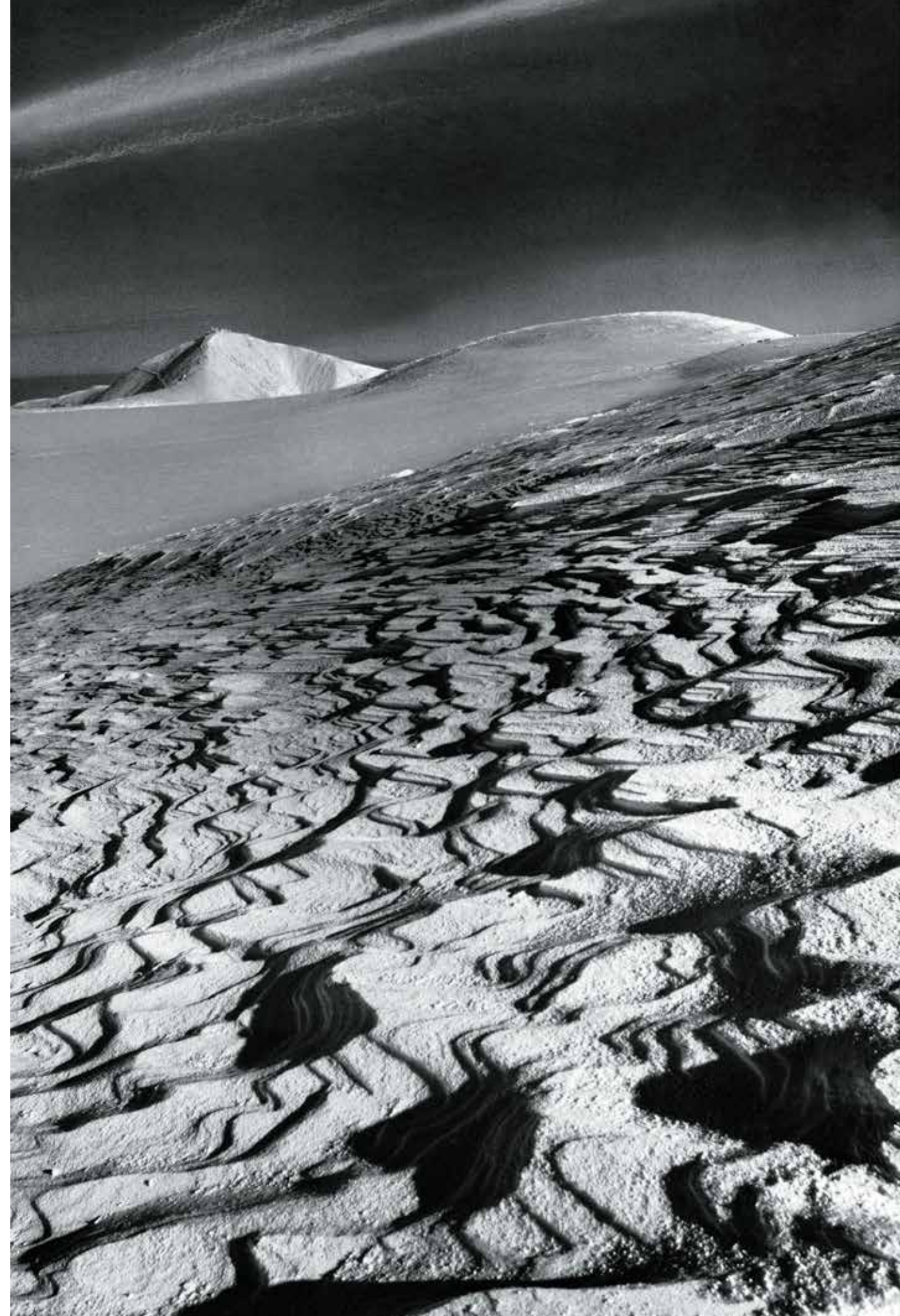

Hory bývaly považovány za temné a nebezpečné místo, jež rozhodně nebývalo v historickém povědomí spojováno s krásou. Až v 18. století J. J. Rousseau dokázal nalézt v přírodě chrám, místo, kde se člověk setkává sám se sebou a s Bohem. A byli to následně teprve romantičtí umělci 19. století, u nichž naplno vzplanul obdiv k divoké přírodě, a kteří do volné krajiny začali pořádat výpravy, při nichž se zvolna rodilo chápání krásy obsažené v přírodních scenériích. Právě romantikům vděčíme za to, že dnes zcela přirozeně a samozřejmě vnímáme hory a divoké lesy jako krásné a v dramatických projevech přírodních živlů nalézáme manifestaci toho, co nás přesahuje, co překračuje hranice poznatelného a ovládnutelného rozumem. Byl to zejména Immanuel Kant, kdo stanovil, že estetická měřítká přejímáme z řádu přírody a že zároveň naopak přírodu poměřujeme uměleckými kritérii. To vše byly úvahy, které nám dnes umožňují mít ze setkání s krajinou hluboký zážitek a vytvářet si ke krajině vztah. Výsledkem takového výjimečného vztahu ke krajině je i tvorba **Jiřího Havla**. Vytvořit si vztah ke krajině znamená nejen do ní vstoupit, ale sám být tou krajinou. Být její součástí a nést si její otisk v sobě. Jiří Havel za svoji dlouhou tvůrčí dráhu přenesl tento zvnitřněný vztah ke krajině do stovek fotografií. Několik desítek z nich se stalo ikonickými pohledy na Krkonoše. Jeho tvorba je příkladným dialogem umělce s přírodou, její doslovnou i metaforickou krásou. Krajka sněhové námrazy, odlesk tajícího sněhu či detaily horské flory se pod jeho objektivem měnily v grafická díla nebo malby. Havlova fotografická cesta za krajinou však nebyla jen poutí krkonošskou. Podtrhl sochařské kvality Adršpašských skal a nesčetněkrát a s velkou láskou navštívil Dolomity a podíval se do nejrůznějších exotických destinací. Co však zůstává společné, je způsob, jakým Jiří Havel zaznamenal krajinu. Je jako dobře zahraná skladba. Vyznačuje se lehkostí a grácií tak samozřejmou, že si málem ani neuvědomíme, jak výjimečné je zachytit východ slunce tak, aby v něm byl obsažen odlesk všech minulých i budoucích jiter, a abychom v majestátu hor zahlédli zároveň vzestup i pád naší mysli.

Jiří Havel se narodil v roce 1931 v Horní Branné, od roku 1950 žije v Trutnově. Původním povoláním je železniční inženýr, od roku 1980 profesionální fotograf. Za svoji dlouhou tvůrčí dráhu uspořádal několik desítek výstav a vydal řadu úspěšných obrazových publikací.

Svět kolem nás nemění ojedinělé hrdinské činy, ale tisíce maličkých změn k lepšímu, které může udělat každý z nás. Třeba přiznat, že kopat penaltu po fingovaném faulu je nespravedlivé. Fotbalový záložník Patrik Šolc to udělal. Jeho férovou hru jsme odměnili Bernardovou cenou.

Ve dvanáctém ročníku soutěže pivních speciálů Cerevisia Specialis, kterou organizuje Výzkumný ústav pivovarský a sladařský, uspělo hned několik našich piv, když ve svých kategoriích obsadila druhá místa: Bernard s čistou hlavou Višeň, Bernard s čistou hlavou Švestka, Bernard Černý ležák s přísadou kvasnic a Bernard Kvasnicový ležák jedenáctka.

V roce 2021 jsme obdrželi celkem 57 ocenění, z toho 48 je z degustačních soutěží. Ocenění také získala naše pivní pálenka, magazín Vlastní cestou nebo interní zpravodaj Společnou cestou. Gratulujeme i Tomáši Liptákovi k zisku Marketéra roku 2020 od České marketingové společnosti.

Tři první místa jsme získali od Sdružení přátel piva v degustační soutěži. Vyhrála Kvasnicová desítka v kategorii výčepních piv, mezi světlými ležáky zvítězila Bernard Jedenáctka a Černý ležák s přísadou kvasnic je vítězem tmavých a polotmavých ležáků.

Velký úspěch získalo pivo Bernard na degustačních soutěžích v Českých Budějovicích. Ve Zlaté pivní pečeti to bylo 5 medailí, z toho 3 zlaté a 2 bronzové, v soutěži Pivo České republiky to bylo 7 medailí, z toho 3 zlaté, 2 stříbrné a 2 bronzové.

Naše Sladovna v Rajhradě výrazně posílila skladovací kapacity ječmene. Do nově vybudovaného síla se vejde dva tisíce tun obilí.

Otevřeli jsme další Bernard Pub, v pořadí již devátý, tentokrát ve španělské Valencii. Po slovenském Bernard Pubu v Maladinovu jde o druhou zahraniční franšizu.

Bernard je Pivovarem roku 2021. Cenu jsme obdrželi už popáté, v třicetileté historii soutěže Sdružení přátel piva žádná jiná značka tento titul tolikrát nezískala. Předchozí ocenění jsou z roku 2011, 2014, 2018 a 2019.

Pivo Bernard Bohemian Lager 4,9 (dvanáctka) získalo v Belgii zlatou medaili na Brussels Beer Challenge a bronzovou medaili si přivezla desítka Bernard Bohemian Lager 3,8.

Rodinný pivovar Bernard má nejlepší web. Prvenství nám náleží v kategorii Firemní web pro malé a střední firmy. Předchozí web sloužil deset let a také získal v soutěži WebTop100 první místo. Oba weby pro nás připravila firma FG Forrest.

ZDENĚK DANĚK

Zdeněk Daněk (*1977) patří mezi nejviditelnější a nejodvážnější krajináře dnešní doby. Přírodu má jako jednu velkou laboratoř. Klidně se do ní vypraví s dvoumetrovou deskou a pak ještě znovu a znovu, pokaždé v tutéž denní dobu, jen aby dal vzniknout velkoformátovému plenéru; jindy zas některé své plenery obrací každé dvě minuty o 90 stupňů; anebo fotografuje každý svůj tah, jen aby při dokončení obrazu desku otočil a namaloval z druhé strany tentýž obraz krok za krokem pozpátku. Svým přístupem připomíná doby, kdy vědci a krajináři byli tytéž osoby. Ne že by Zdeněk sbíral vzorky a podroboval je chemické analýze, ale v podstatě i on provádí vědecké experimenty – ty, které zvládne svým štětcem, barvami a viděním. Důvodem, proč může ke krajině coby umělec přistupovat takovýmto odvážným způsobem, je, že má v malíku tvůrčí procesy. Nejenže vystudoval školu realistů, školu Zdeňka Berana na AVU (1999–2003), kam přešel ze svých studií malby a filmové grafiky na UMPRUM, ale nadále se zdokonaluje i v krajinách obyčejných. Avšak co jsou to v jeho podání obyčejné krajiny?

Dub, který odešel mladý (2020, 100×125cm)

Práce na obraze Zajíc?
(2007, 181,5×117,7 cm)

Externality
(2018, 100 x 252 cm)

Zdeněk Daněk sice občas maluje v rohu zahrady nebo v nějakém příměstském lesíku, ovšem výsledek spíše odpovídá neprostupné džungli nebo arkádii, o které by nikdo neřekl, že ji máme za rohem. V neposlední řadě se pak Zdeněk decentně věnuje i figurální tematice a zde má velikou výhodu, na rozdíl od ostatních krajinářů, ve svém příjmení. Zobrazuje totiž zejména spárkatou zvěř. A ať je to jelen sledující nehodu, srna sražená motorkou a padající ze skály, anebo ohrada plná daňků, vždy vypovídají třeba o Zdeňkově momentálním rozpoložení nebo o jeho zážitcích z jednotlivých výprav a též dokazují, s jakým nadhledem ke své tvorbě přistupuje.

Obraz zezadu, Želízy
(2018–2020, 50 x 35 cm)

Obraz zezadu je kopíí obrazu malovaného v plenéru. Přesně opakuje postup malby, ale v opačném pořadí, od detailů přes barevnou hmotu až k podmalbě.

Palouček
(2014, 61 x 95 cm)

Počernický rybník s labutí
(2016, olej na desce)
Při malbě je obraz otáčen každé dvě minuty o 90°. Postup malby ale probíhá obvyklým způsobem.

Palouček
(2021, 61 x 100 cm)

Louka kočkou, trávník psem

Zdeňka Nikodémová a Bohumil Bradna | pěstitelé lučního krásna

Když v roce 1993 zakládali farmu Planta naturalis, ani jednoho z nich nenapadlo, že by v životě měli snad dělat něco jiného. A vydrželo jim to dodnes, kdy konečně začínají sklízet, co před třiceti lety zaseti. Doslova

▼
Nedaleko městečka Sobotky, vstupní brány do Českého ráje, leží ves Markvartice. Donedávna jsem o ní věděl tolik, že jsem tam jakýmsi zapomenutým řízením osudu jednoho letního večera roku 1995 seděl u piva a vprostřed noci na plochu místního fotbalového hřiště dosedl vrtulník řízený Petrem Čtvrtníčkem se svítícíma očima. Měl tam kamaráda. Kdybych jen bloud tenkrát tušil, že doslova za humny zde v úzkém sepětí ducha dvou lidí s duchem přírody vzniká projekt, jakých v Evropě mnoho není a u nás vůbec žádný. Vypadá to, že Zdeňka Nikodémová a Bohumil Bradna se narodili jeden pro druhého a oba dohromady pro luční krásno a rozmanitost života. P. S. Zdeňka a Bohumil odpovídali na přeskáčku, sdělovali však své názory v úplné shodě, proto v textu, až na výjimky, autory odpovědí neuvádíme.

Neumím si úplně představit, jak v době nadšeného rozpuku podnikání mohl někdo začít s pěstováním lučních porostů, to přece nemohlo být k užití. Co vás k tomuto oboru přivedlo?

BB: V Markvarticích jsem dělal 12 let agronoma a zabýval jsem se „velkým“ zemědělstvím, ale odjakživa mě také zajímaly květiny. V 80. letech tohle „malé“ zemědělství začalo strašně masivně mizet. Někdy v té době mě napadlo, že by se ty květiny měly někde zachraňovat a pěstovat. Zdeňku v podobné době, ale na jiném místě, napadlo úplně to samé, až později jsme se ale potkali ve stejném podniku.

Hádám, že jste byli široko daleko jediní, koho něco takového napadlo. Nebo existovala nějaká inspirace?

Ta idea byla původní, nikde jsme se neinspirovali, až později jsme zjistili, že podobně zaměřeni

aktivitu existují v Německu nebo v Anglii. Myšlenku na jakousi semennou banku se nám začalo dařit uskutečňovat počátkem 90. let. Byla to cesta do neznáma, protože s pěstováním nešlechtěných lučních rostlin nebyly zkušenosti a naše možnosti byly značně omezené.

Jak může louka svoji přízemní jemnosti ve významu své funkce konkurovat něčemu tak imponantnímu, jako je les?

Louka je zvláštní porost, v podstatě miniaturní les. Když se fotografuje její profil, je lesu se svými patry od mechů až k těm nejvyšším rostlinám velmi podobná. Na rozdíl od stromů jsou však luční rostliny schopné velmi dobře regenerovat a obrůstat, i když přijdou o svou nadzemní hmotu. Květná louka těží především z toho, že není monokulturou a jako taková snese i velmi drsné zacházení, není tolik choulostivá jako les. Chrání půdu před erozí a je zdrojem přírodní rozmanitosti. Z pohledu člověka, pro kterého není přímou obživou, je květná louka vždy vyjádřením něčeho kladného.

Z jiné sorty pochází další odvěký politický konkurent louky, a sice trávník. Jak se na něj díváte?

Louky se skamarádily s člověkem. Louka je jako kočka: přijde k člověku, ráda se pomazlí, ráda se něčeho nají, ale jinak je svá. V praxi přežije i v hodně drsných podmínkách, ale stejně tak je ráda, když je hezky posekaná. Trávník je naproti tomu pes. Člověk se mu víc věnuje, cvičí ho, a když s ním bude trávit hodně času, bude pak dělat, co po něm člověk chce. Majitelé velkých upravených zahrad jsou ale potom otroci sečení anglického trávníku. Když si zasejí květnatou louku, mohou mít radost, že udělají něco pro přírodu, protože se tam slétnou motýli

a brouci a oni budou mít ulehčenou práci. I sekat ji občas mohou.

Co když louku sekat přestanu?

To je jednoduché. V naší krajině má příroda snahu všechno posunovat do lesa, konečné stádium je tady les. Udělali jsme pokus a už po třech letech se na ploše objevily dřeviny, například břízy a duby.

Oproti onomu anglickému trávníku tedy vyžaduje květná louka péči výrazně méně?

Samozřejmě. Květnatá louka se vypěstuje sečením porostu dvakrát až čtyřikrát za sezónu v prvním roce. V následujících letech je vhodné sekat nebo spásat jedenkrát až třikrát ročně, ideálním modelem je louky jednou sekat a jednou nechat spást. Posečenou hmotu je třeba sklídit, aby měly rostliny volný prostor k růstu. Při pěstování květnaté louky se nepoužívají chemické látky. Louku také není třeba zalévat.

Jak se vlastně louky vyvíjely v průběhu staletí?

Nejdříve představovaly píci pro pravěkou zvěř a s příchodem cíleného chovu je lidé začali využívat coby nevyčerpatelnou zásobárnu krmiva. Maso ještě donedávna představovalo natolik cennou komoditu, že se dobytek choval především k tažným účelům. Po příchodu technické revoluce však většinu tažné práce zastaly stroje a ve světle stále jednoduššího pěstování potravy se hospodářská zvířata počala chovat ve velkém. Rozlehlá kukuřičná pole tak upozadila spásání luk a ty zůstaly ležet ladem. Zatímco kdysi bylo posekání cizí louky div ne hrdelním zločinem, dnes se nestane ani to, že by si někdo posekal škarpu u silnice.

Co s tím, když je zjevné, že ekonomický potenciál luk je dnes pro zemědělce prakticky mizivý?

Se zemědělci je logicky problém, protože louky se jim skutečně nevyplácí. Zájem je o monokultury, jakkoliv je péče o ně nesrovnatelně komplikovanější a tedy nákladnější. Ano, je tu pár ekologicky hospodařících zemědělců, ale tam je zase problém s tím, že to neutáhnou ekonomicky. Dnes ale vzniká obrovské množství technických ploch. Koridory, dálnice, haly, průmyslové pozemky. Tam je obrovská rezerva po pestrá společenství.

Je těžké lidi přesvědčit?

Už na tom pracujeme přes třicet let, takže se leccos podařilo. Ale nikdy to nebyly státní instituce, spíš různí soukromníci, nadšenci a vůbec lidi, kteří o věcech trochu přemýšlí. Starší struktury na nás koukaly jako na bláznů a trvalo deset až patnáct let, než se to začalo trochu měnit. Ptali se nás: „Proč to pěstujete, ten plevel, vždyť to roste všude?“ Až s internetem a možnostmi cestování se to změnilo, lidi poznali svět, vydělali nějaké peníze a začali přemýšlet i o jiných než materiálních otázkách.

Na autě v posledních letech už nemívám po letních jízdách nalepeno tolik hmyzu. Znamená to, že úbytek lučních ploch má přímý dopad i na hmyzí populaci?

Říká se, že když vyhyne jeden druh rostliny, vyhyne deset druhů hmyzu, kvůli jeho úbytku potom zase ptáci a tak dále a tak dále. Rostlinná rozmanitost je proto hrozně důležitá. Pro hmyz je každopádně louka ideální. Nelze si ale idealizovat například včely. Přibývá jich na úkor ostatního hmyzu, samy však potom nedokáží opylit všechny rostliny. Zase jsme u té rozmanitosti – včely jsou tisíce let šlechtěné člověkem.

Jaký máte vůbec jako roštináři vztah ke zvířatům?

V zásadě dobrý, ale opět to je otázka pestrosti a přiměřenosti, přemnožené stavy vysoké zvěře opravdu dobré nejsou. Monokultury, dejme tomu muflonů, vyzerou louku úplně do mrtě.

Zmínili jste plevel. Co to vlastně je a jak na něj nahlížíte jako pěstitel? Má louka nějaké fatální škůdce, jakými je třeba pro lesy kůrovec?

Když zakládáte louku, první rok vám vyroste hlavně plevel. Je zajímavé pozorovat, kdo má nervy a poseká to brzy, hlavně ten první rok, když louka nekvete. I ten plevel má ale smysl. Stíní zem, udržuje mikroklima a podobně. Plevely jsou většinou jednoleté rostliny, takže na zimu zajdou a na jaře už vyrostou jen ty luční druhy. Pokud jde o škůdce, jsme opět u těch nešťastných monokultur. Louka je však přirozeně polykulturní, takže i když škůdci existují, vždy v ní nějaké rostliny zůstanou.

Vzejde mi louka rychleji, když semeno naseji hustěji?

To je jedna z klasických začátečnických chyb: „Já tam toho naseju hodně, ono to rychleji a víc poroste.“ Chyba! Když nasejete víc jak dva gramy na metr čtvereční, zvítězí nad pomalými druhy lučních rostlin ty rychlejší, jako je třeba jetel, a ty další vůbec nemají šanci vzejít. Tráva je na to vyšlechtěná, tam je hustá setba naopak žádoucí.

Ze školy si matně vzpomínám na historické způsoby pěstování zemědělských rostlin, jako je trojpolní systém a podobně. Jaký způsobem na loukách hospodaříte vy?

PLANTA NATURALIS

Smyslem projektu Zdeňky a Bohumila byla od počátku snaha o obnovu květnatých luk. První sběry semen lučních rostlin byly provedeny v roce 1989 a v roce 1993 došlo k založení společnosti Planta naturalis. Firma začínala hospodařit na osmi hektarech, dnes obhospodařuje více než 25 hektarů. Zpočátku pěstovali 50 druhů nejčastěji zastoupených lučních rostlin, dnes se pohybují okolo dvou tisíc druhů.

Na starých loukách, kde se hospodaří desítky i stovky let, mohou být i stejně staré rostliny. Třeba taková mateřídouška, která je polodřevinou, se skutečně může dožít až sta let. Ve volné přírodě dává rostlina daleko méně semen, některý rok třeba žádná, ale ta rostlina tam přežívá roky i desítky let. Na našich produkčních plochách jsou naopak rostliny něčím jako dobře nadopovaní sportovci. My jim odstraníme konkurenci, postaráme se o ně a ony se nám pak odmění větším množstvím semen. Po pár letech se ale začnou zmenšovat a nemají takovou sílu, takže se u nás nikdy nedožijí oněch desítek let jako ve volné přírodě. Příroda si jde vždy tvrdě za rozmanitostí, proto se úžasným způsobem brání monokulturám. Takže nám tam nejprve pošle plevele, pak plísňe a další škůdce. Po těch třech až čtyřech letech tedy musíme semenářské porosty vždy zlikvidovat, což je taky problém, protože jde vesměs o hodně odolné druhy. To znamená, že tu plochu musíme nechat rok víceméně holou.

Když vás poslouchám a dívám se přitom na vaše ruce, vypadá to všechno jako velká dřina.

Máme asi třicet hektarů polností, všechno je to vesměs ruční práce. Jak už jsme několikrát říkali, příroda přirozeně odmítá monokultury a vpouští mezi rostliny plevel, který pěstované vytrvalé rostliny omezuje svým rychlým růstem. Plevel se musí během prvních let neustále odstraňovat nekonečným ručním pletím. Vykopat, vzít plevel do ruky, hodit do kbelíku, kbelík vynést. A takhle mnohokrát za rok. V sezoně je na polích stále co dělat a během zimy probíhá sušení, prosévání, pytlování, čištění a další nezbytné práce. Prodáváme standardně ke třiceti druhům lučních směsí.

Počítám, že při rozloze vašich pozemků je k tomu potřeba pořádné množství šikovných pracantů.

To si pište. Máme stále brigádníky, ale je to poměrně odborná práce nejen kvůli znalosti rostlin. Potřebujeme spolehlivé lidi, do kterých se vyplatí investovat čas na učení. Brigádník nám musí vydržet celou sezonu. Musí na to být šikovní lidé, kteří mají zájem o práci, takže v posledních letech už prakticky nenajmáme lidi z tuzemska, ale spíš z balkánských zemí.

Máte při své pracovní vytíženosti vůbec čas přemýšlet o „velkých“ problémech, jako je třeba globální oteplování?

Ale jistě. Je to celé přece logické. Už hrozně dlouhou dobu vypouštíme něco do atmosféry. Za celou existenci planety tu byla taková kvanta organismů, že ten důsledek je naprosto jasný. Co bude dál, těžko říct. Cesta je ale ve skromnosti a v udržování přirozeného řádu věcí. Člověk drtivou většinu věcí, které v životě má, vůbec nepotřebuje, a z tohoto pohledu má obrovské rezervy především ve vlastním životě. Jenže přesvědčte dnes někoho, aby dobrovolně opustil svoji komfortní zónu.

Napadlo vás někdy věnovat se při vašich zkušenostech nějaké akademické činnosti?

Na akademické ambice není čas ani znalosti. My víme jen to, že naši práci máme dělat, protože kdybychom ji dělat neměli, byly by nám nějakým způsobem házeny klacky pod nohy. Překážky nám samozřejmě kladeny jsou, je to ale o tom, abychom je překonávali, zesílili a zase se posunuli někam dál. Mají nás například upozornit, jakým směrem zrovna napnout při našem snažení pozornost a podobně. Zatím jsme nikdy neměli pocit, že bychom s touto prací měli skončit, naopak se zúročují léta, která se jí věnujeme. Bez nadšení to nejde, ale my cítíme, že louky jsou naše poslání.

Jste věřící?

BB: Řeknu to asi tak. Máme svoje přesvědčení a informace. Existuje ale obrovské množství otázek, na které stále neznáme odpovědi. Třeba proč ten či onen druh zdánlivě bez příčiny vymírá a jiný ne? Mají vyhnout dlouhodobě? Jaký je přesný vztah mezi nimi, vzájemné působení? Nevíme. Někdo jednou řekl, že život je jednotou. Když se zamyslíme nad těmito třemi slovy a budeme se snažit je domyslet, dojdeme k závěru, které ani nejdou dohlédnout, jak hluboko je všechno propojené. Pokud jde o přírodu, nikdo nejde na její zkoumání přes duchovní stránku věci, která přírodu řídí, všichni to řeší jen chemicky, biologicky, mechanicky, ale duchovně vůbec.

Přesto, máme nějakou naději na kvetoucí budoucnost?

Věříme, že se to prostě zase nějakým způsobem srovná, že tady bude vedle sebe fungovat to velké zemědělství a bude tu současně řůra lidí, kteří něco dělají pro přírodu a mají někde něco nasetého, nebo se o tu přírodu jenom starají a mají radost z toho ji jen pozorovat, jak se vyvíjí a roste. Když budeme hodně naivní, mohlo by to třeba fungovat tak, že společnost si u každého zemědělce objedná kousek hezké krajiny, za kterou mu, jako za kterýkoli jiný výpěstek, zaplatí přiměřenou odměnu.

Mohli byste vaši práci dělat každý zvlášť?

Jsme muž a žena, každý úplně jinačí, ale přesto nás nikdy nenapadlo, že bychom nepracovali a nežili společně.

zakázková výroba NEJEN deštníků a slunečníků...

Tara
International
destniky.cz

text **Boris Dočekal**
ilustrace **Luděk Bárta**

fejeton

O slušnosti

Tak nevím. Někdy se mi zdá, že se ze společnosti vytrácí obyčejná slušnost. Před časem jsem poslal svou divadelní hru do čtyř renomovaných pražských divadel. Bohužel jsem se nedočkal ani jedné odpovědi. To by byl opravdu tak velký problém napsat mail s alespoň jednou větou – váš text se nám nehodí nebo třeba i nelíbí. Přežil bych to. Dramaturgové jsou obvykle vysokoškolsky vzdělání, ale se vzděláním zřejmě slušnost nesouvisí.

Nedávno jsem byl v nemocnici a čekal jsem, až mě pozvou do ordinace. Na dveřích visela strohá cedule NEKLEPAT! opatřená tlustým červeným vykřičníkem. Chápu, že lékaři nechťejí být vyrušováni, když provádějí nějaké vyšetření, ale mnohem lépe by vyznělo – PROSÍME, NEKLEPEJTE.

Ještě než jsem přišel na řadu, přivezla na chodbu asi třicetiletá zdravotní sestra vozík, na kterém seděl hodně starý pán. Vozík přistrčila ke zdi a řekla muži: „Za půlhodinku pro vás přijedu, dědo.“ Viditelně to nebyl její dědeček. Měl jsem chuť jí něco říct,

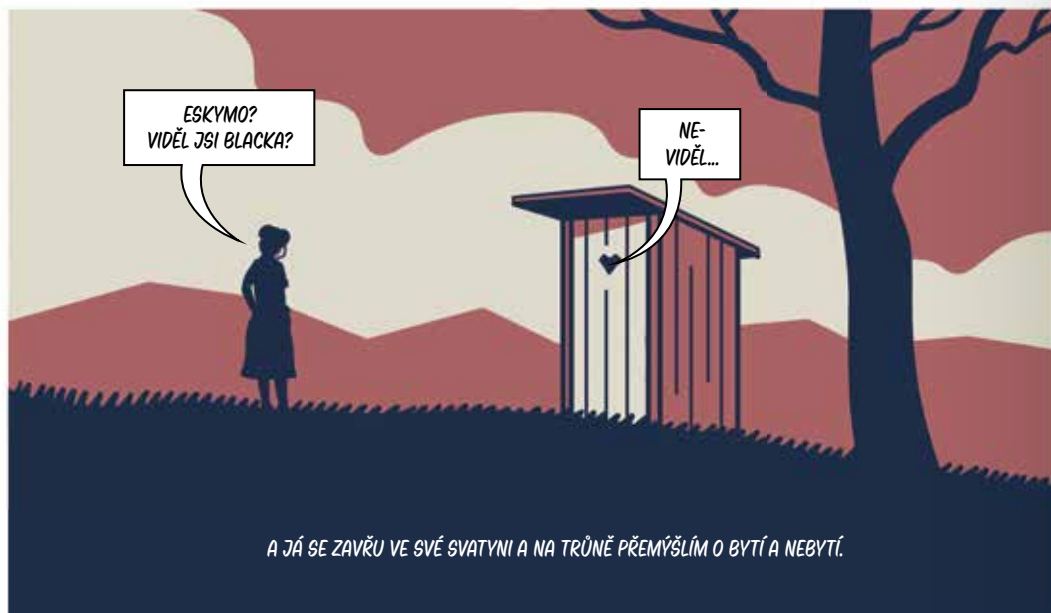
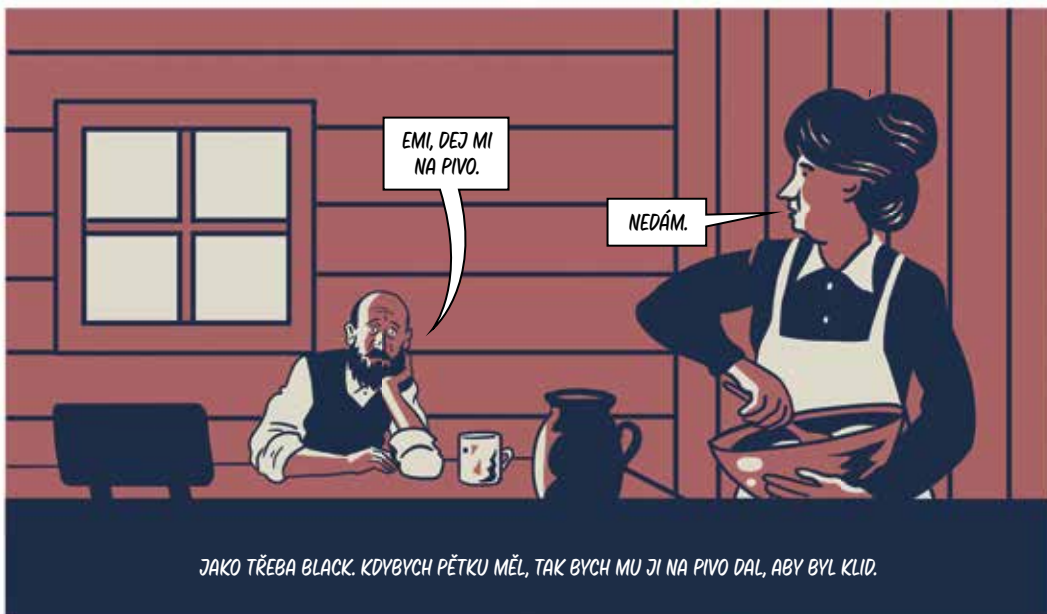
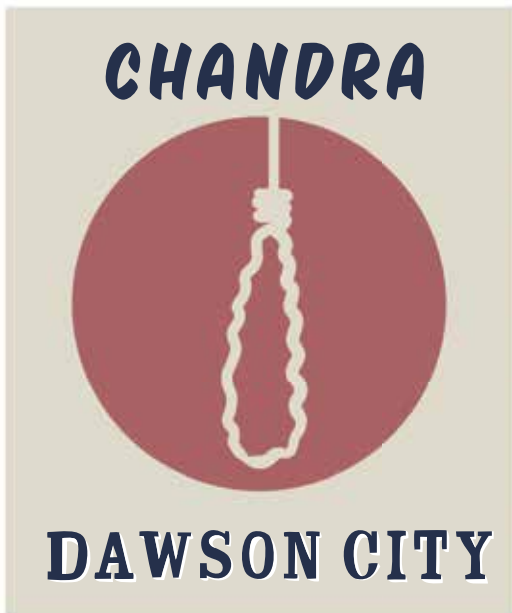
ale obával jsem se, že mi odvětlí něco jako „do toho se, dědo, neplette“, což by mi zvýšilo již tak dost vysoký krevní tlak. Mrzelo mě, že jí něco neřekl ten starý muž, ale působil dost nepřítomným dojmem a zřejmě neměl sílu se proti familiárnímu oslovení ohradit. Možná mu tak říkají všechny sestry a on si na to už zvykl.

V té nemocnici ještě nebyl neslušnostem konec. Lékař mi předepsal nějaké prášky a já si je šel vyzvednout do lékárny. Když jsem lékárnu opouštěl, chtěl jsem projít dveřmi, které jsem otevřel. Dovnitř se ale hrnula jako koule tlustá žena a svými mohutnými řadry mě vytlačila zpět ze dveří. „Prvně se chodí ven a pak dovnitř, paní,“ napomenul jsem ji a ona se jen ušklíbla a hrnula se k pultu. Měl jsem chuť do ní sčítit, ale to by nebylo slušné zase ode mě, tak jsem jen zakroutil hlavou a odešel. Cestou domů jsem potkal sousedova pubertálního syna, samozřejmě nepozdravil. „Dobry den,“ řekl jsem záměrně až příliš zřetelně a on jen uhnul pohledem a šel dál.

Nechci, aby to vypadalo, že ostatní jsou neslušní a já čistý jako lilie. Občas potkávám jednu spolužačku z gymnázia. Nevím, jak se to stalo, ale snad odjakživa ji nezdravím. Přitom mi nic neudělala a už si nepamatuju, kdy jsem ji někdy před lety poprvé nepozdravil. Vždycky z toho mám nepříjemný pocit, ale přijde mi divné, abych jí najednou řekl ahoj nebo třeba dobrý den. Vždycky si říkám, že jsem ji měl zastavit a omluvit se za své chování, ale chybí mi kuráž. A nevím, co by mi po těch letech nezdravení řekla. Možná něco hodně neslušného.

Nic se ale nemá přehánět, to platí i o slušnosti. Párkrát jsem v obchodech zažil, že prodavačky oslovily mou tehdy skoro šedesátiletou ženu „co si přejete, mladá paní“. Nutno dodat, že moje žena sice vypadala o dost mladší, ale na mladou paní to nebylo. Zvláštní je, že „mladý pane“ prodavačky obvykle neřikají ani těm opravdu mladým. Alespoň já jsem to nikdy nezažil – ani v mládí, ani teď.

Na skok do Polska

Kladsko (jemuž se někdy říká české Polsko) leží v kotlině mezi Orlickými horami a Slezskem a má za sebou bouřlivou historii. Zmínku o něm, respektive o hradu a malém podhradí ležícím na jedné z větví obchodní jantarové stezky, najdeme už v Kosmově kronice. Od roku 1137 patřilo Kladsko k Čechám, ve druhé polovině třináctého století získala někdejší osada městská práva a v roce 1459 král Jiří z Poděbrad povýšil oblast na hrabství. V šestnáctém století se Kladsko stalo součástí Rakouska a vládli tu Habsburkové. Až do doby třicetileté války zaznamenávalo hospodářský rozkvět. Později se Kladsko zmocnili Prusové a po druhé světové válce připadlo Polsku, což vyvolalo marné protesty z československé strany.

Samotné město, které se jmenuje stejně jako celá oblast (pro města a vesnice používám názvy v polštině), má působivé historické centrum, třebaže bylo za války dost poničené. Při obnově mnoha domů se respektovala hmota staveb, ale tytam jsou historické fasády – s výjimkou obnovené radnice.

Asi největším lákadlem Kłodzka je systém katakomb pod historickým centrem: bohužel hodně jich bylo zničených a zasypaných. Prohlídka obsahuje něco přes půl kilometru chodeb. Nad centrem se tyčí mohutná pevnost. Zbudovali ji na místě staršího obranného systému v šestnáctém století a postupně ji rozšiřovali. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století pevnost změnili ve vězení a později tu Němci zřídili zajatecký tábor a mučírnu, kde končili nepohodlní lidé.

Za prohlídku stojí i pěkný gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie, ve kterém je pochovaný současník císaře Karla IV. a iniciátor stavby arcibiskup Arnošt z Pardubic. Věřící do kostela láká starobylá Kladská madona. Místní obyvatelé jsou hrdí na gotický most svatého Jana ozdobený barokními sochami a rádi ho přirovnávají k pražskému Karlovu mostu, i když tohle srovnání trochu kulhá. Most je podstatně kratší a zdobí ho jenom šest soch. Další významnou památkou města je zámek z osmnáctého století, odkud je krásný výhled. Vyhlídka je rovněž z novorenezanční radnice, která přežila hrůzy války.

Do Kłodzka rádi jezdí Češi na nákupy, na tamní tržnici se dá nakupovat i za koruny, ovšem kurz není příliš výhodný. Zato ceny jsou pro našince víc než vlídné.

Dalším městem oblasti je Bystrzyca Kłodzka s pěkným náměstím a radnicí, ale mnohé zdejší domy by potřebovaly rekonstrukci. Ve městě je muzeum ohně věnované výrobě zápalek a zapalovačů, vystavují tu i zápalkové nálepky z celého světa. Nachází se tu také částí hradebního opevnění a tři bašty: Vodní, Kladská (ta slouží jako vyhlídka na historické centrum a okolí) a Rytířská. Ze šestnáctého století pochází pranýř na Malém náměstí, z období baroka pak bohatě zdobený sloup svaté Trojice. Chloubou je gotický kostel z třináctého století. V katastru Bystrzyce se nachází přírodní rezervace: vodopád Wilczki, který je vysoký přes dvacet metrů.

Nedaleko Bystrzyce je k vidění původně renezanční zámek Gorzanów, který později prošel barokními úpravami.

Kladsko vyniká minerálními prameny a je tu několik lázní – Kudowa-Zdrój na západě (pozornost přitahuje kaple lebek: je jich tu na tři tisíce plus kosti z třicetileté války), Duszniki-Zdrój (mezi obdivované památky patří barokní kazatelna v kostele sv. Petra a sv. Pavla) a Polanica-Zdrój, která je považovaná za neatraktivnější v Kladské kotlině. Půvabné jsou lázně Łądek-Zdrój s krásnou květinovou výzdobou a lázeňskou kavárnou s výtečnými zákusky a zmrzlinou. Městečko má i pěkné náměstí, i když některé domy volají po rekonstrukci a mezi radnicí a kostelem postavili za dob socialistického Polska panelový dům.

Ale vraťme se ještě k prvním lázním (Kudowa-Zdrój), kde se léčí zejména kardiaci. První zmínka o nich pochází z druhé poloviny šestnáctého století. V lázních vyvěrá celkem devět pramenů. Lázeňské domy upoutávají svou architekturou i parkovou úpravou v anglickém stylu. Nechybí tu půvabná dlouhá kolonáda. V lázních se léčili i mnozí slavní lidé, třeba německý básník J. W. von Goethe nebo bývalý britský premiér Winston Churchill.

Międzygórze turisty upoutá půvabem starých vil. Navíc je to ideální počátek horských túr, dá se z něj dojít až na Kralický Sněžník. Do Kletna by se měl vydat každý milovník jeskyní. Ta zdejší zvaná Medvědí má tři kilometry podzemních chodeb v několika úrovních a zdobí ji množství různých krápníků.

Na východě Kladzka jsou k vidění pozoruhodné takzvané stolové hory, které tvoří zvláštní tvary z pískovce a slínovce modelované deštěm a erozí. Poutním místem s kostelem postaveným na přelomu sedmnáctého a osmnáctého století je nevelká vesnice Wambierzyce. U silnice z Kłodzka do Łądek-Zdróje stojí půvabný zámeček s květinovou výzdobou, ve kterém sídlí řádové sestry františkanky a z blízkého zámku na skále vybudovaly tříhvězdičkový hotel s dobrou restaurací.

Pokud se člověk vydá do Kladzka na víc dní, může opustit někdejší hrabství a vydat se do blízkého Paczkówa, kterému se přezdívá slezské Carcassonne, protože je celé obehnané zachovalými hradbami jako slavné francouzské město. Na kopci nad blízkým městečkem Kamieniec Ząbkowicki stojí novogotický zámek postavený v druhé polovině devatenáctého století. Vzácná umělecká sbírka a zámecká knihovna byly těsně po druhé světové válce zničeny. Místní původně gotický kostel změnily barokní úpravy.

Ale vraťme se ke Kladsku. To se dá navštívit i v zimě. Středisko Zieleniec na svazích polských Orlických hor se může pochlubit dvaceti kilometry různě náročných sjezdovek. V devadesátých letech minulého století byl vybudovaný nový lyžařský areál využívající svahy Černé hory, kde se uplatní začátečník i náročnější lyžař.

S jídlem může být v Kladsku problém (stejně jako jinde v Polsku, s výjimkou velkých měst): je tu méně restaurací, než jsme zvyklí u nás. Ubytovat se lze v hotelech a v četných penzionech, pronajímají se tu i chalupy a chaty. Některé mají zvláštní specialitu (například chaty ve středisku Oliwne Wzgórza): jsou opatřeny velkými sudy, v nichž jsou kamínka na dřevo, stačí rozdělat oheň, přikládat shora a voda je po nějaké době krásně prohřátá. Pak už jen stačí vlézt do sudu a třeba i s lahví piva si užívat doslova lázeňskou pohodu.

Pokud se budete z Kladska vracet přes Staré Město pod Sněžníkem, určitě se zastavte v blízkém českém městečku Králíky, kam se člověk obvykle nedostane. Už při příjezdu vás upoutá kopec s křížovou cestou a klášterním kostelem. Na půvabném náměstí se vzrostlými stromy můžete poobědvat a výbornou kávu a dobrý zákusek si dát ve zdejší cukrárně.

Původně byl zámek ve Zručí nad Sázavou postavený jako hrad na okraji strmé skály nad řekou. Aby stavitelé ztížili možnost jeho dobytí, vyhloubili na zbývajících třech stranách hluboký příkop. V šestnáctém století se hrad změnil v pohodlnější renezanční zámek. Bohužel jeho výzdobu zničil velký požár v roce 1781. Zásadní přestavbu zámku do jeho dnešní pseudogotické podoby nechal provést Adolf Schebek, jehož otec Jan, nazývaný Král železnic, zručský velkostatek i se zámekem koupil. Po listopadu 1989 se zámek vrátil jeho potomkům, kteří ho později prodali městu Zruč. To se postaralo o rekonstrukci objektu. Na zámku je klasický návštěvnícký okruh s prohlídkou zařízených interiérů, výstava stavebnicových kostek a panenek, obuvnická expozice Od verpánku k Bařovi a originální vodácké muzeum. Zámek tyčící se nad městem obklopuje udržovaný anglický park se zbytky někdejšího opevnění.

Pseudogotický zámek ve Zručí

PŘEJEME HODNĚ PAPIROVÝCH NÁPADŮ I V ROCE 2022

Svět papíru

INDIGOPRINT

Svařená švestka nebo višeň

Zahřeje Vás vařící, s cukrem, hřebíčkem a skořicí.

